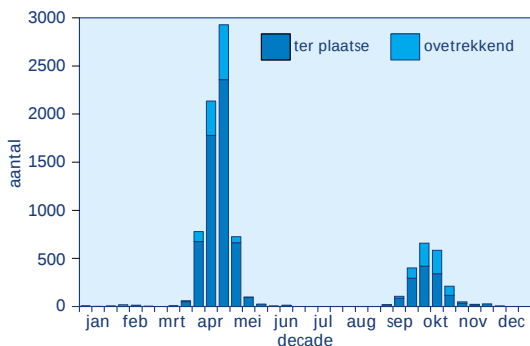
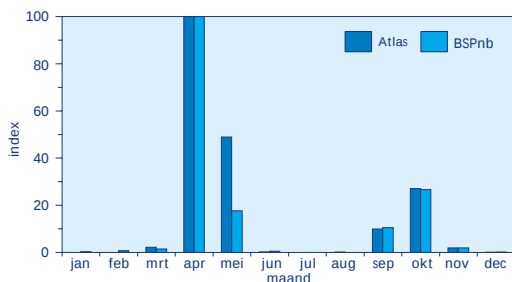

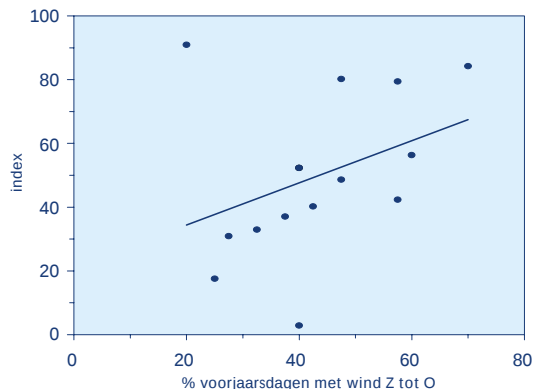
Beflijsters in Nederland: gejaagd door de wind

Figuur 1. Seizoenspatroon van Beflijster in 1989-2002.

Figuur 3. Seizoenspatroon van Beflijsters in 1978-83 (Atlas van de Nederlandse vogels) en 1989-2002 (BSP).

Figuur 4. Percentage dagen met een oostelijke tot zuidelijke windrichting in de periode 1 april - 10 mei, uitgezet tegen het relatieve aantal Beflijsters ($R^2=0,134$; $P=0,030$).

Wie in april geregeld buiten komt, heeft een gerede kans een Beflijster tegen het lijf te lopen. Dankzij de opvallende witte borstband, de - ten opzichte van een Merel - lange vleugels en staart, krachtige vlucht en het vaak luidruchtige gedrag vallen de vogels bovendien snel op. Bij ons trekken vooral Scandinavische Beflijsters van de ondersoort *torquatus* door. Afgezien van een paar onvoldoende gedocumenteerde gevallen, deels betrekking hebbend op late trekkers of zwervers, zijn er geen aanwijzingen voor broedgevallen in ons land. Het Bijzondere Soorten Project (BSP) niet-broedvogels, dat meer dan 4000 waarnemingen van bijna 14.000 Beflijsters omvat, leent zich voor een nadere analyse van het voorkomen.

Gepiekte doortrek

Hoewel de eerste Beflijsters in het voorjaar doorgaans al in de laatste decade van maart worden gesignaleerd, is de trek sterk gepiekt in de tweede helft van april en begin mei (figuur 1). In deze periode kunnen ook op trektelposten grote aantallen verschijnen, met als markante voorbeelden 93 vogels op 22 april 1998 langs Breskens en maar liefst 467 op 24 april 1989 langs De Vuurbaak bij Den Haag. Vergelijkbare aantallen worden ook wel op de Waddeneilanden gesignaleerd, zoals 175 op 12 april 1993 over het Oerd (Ameland), 80 op 29 april 1995 over de oostpunt van Vlieland en 79 op 22 april 1998 over Oosterend op Terschelling. In al deze gevallen gaat het om gestuwde trek. Dit levert ook de grootste aantallen aan de grond op, waaronder 75 en 60 pleisteraars op 22 april 1998 resp. 23 april 1990 bij Oosterend en 58 op 18-25 april 1995 op de Groede, eveneens op Terschelling. In het binnenland zijn grote aantallen zeldzaam en gaat het meestal om enkele vogels. Uitzonderlijk waren de 59 Beflijsters die op 15 april 2000 op de Sprengenbergh bij Nijverdal (Ov) verbleven. Een nog meer uit de toon vallende waarneming is die van 108 Beflijsters die op 18 en 19 april 1988 (een jaar voor de start van het BSP) in de avonduren trektelpost Noordhout (Driebergen) op de Utrechtse Heuvelrug passeerden.

In het najaar worden de meeste Beflijsters eveneens gedurende een korte periode gezien. Vroege waarnemingen (vanaf 21 augustus) worden stevast in het Waddengebied gedaan. De hoofdmoot passeert tussen 21 september en 20 oktober. Na oktober worden er vrijwel geen Beflijsters meer gezien. In vergelijking met het voorjaar worden in het najaar meer overvliegende vogels opgemerkt (resp. 17% en 37% van alle BSP-waarnemingen; figuur 1), maar dit is ongetwijfeld overtrokken door de grotere activiteit van trektellers in dat jaargetijde. Bovendien vindt de najaarstrek wat meer

BSPnb contactpersonen

Hans Westerlaken, contactpersoon voor BSP-niet broedvogels in District 9, Zuid-Holland-Noord heeft te kennen gegeven er na 10 jaar mee te willen stoppen. Hans, hartelijk bedankt voor al je inspanningen. Inmiddels is er een opvolger gevonden en dat is Ben Gaxiola uit Vlaardingen. Ben, van harte welkom en veel plezier in je district. Verder zijn we nog op zoek naar iemand die contactpersoon zou willen worden in Noord-Holland-Noord (district 1, het deel van de provincie benoorden Alkmaar). Lijkt het je leuk de formulieren te controleren, waar nodig ruggenspraak te houden met waarnemers en de regionale vraagbak van het project te zijn, neem dan eens contact op met Arjan Boele (Arjan.Boele@sovon.nl, 024-6848111).

gespreid over de hele dag plaats (dus meer kans om trekkers te zien), terwijl passanten in het voorjaar vooral de vroege ochtend en avond benutten. De aantallen zijn doorgaans lager dan in het voorjaar, maar kunnen verrassend oplopen (76 over Noordhout op 5 oktober 1999). In het afgelopen najaar (2003) werden op allerlei binnenlandse trektelposten Beflijsters gezien, soms tientallen per ochtend (zie www.trektellen.nl). Winterwaarnemingen zijn zeer schaars en worden meestal in het westen of zuiden van het land gedaan. Soms gaat het om langdurig aanwezige vogels, zoals een Beflijster in Apeldoorn-oost die van 27 januari tot en met 7 maart 2001 werd gezien.

Zowel kust als binnenland

Hoewel Beflijsters in het hele land worden gezien, zijn de aantallen langs de kust als gevolg van stuwingseffecten vele malen gro-

Nog vier nieuwe BSPnb-soorten !

Kort nadat de vorige SOVON-Nieuws verscheen heeft de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) begin januari besloten waarnemingen van vier soorten niet langer te beoordelen omdat deze de laatste jaren relatief vaak worden gezien. De soorten die per 1 januari 2004 aan de BSPnb-soortenlijst zijn toegevoegd zijn: Oehoe, Huiskraai, Cetti's Zanger en Dwerggors. In SOVON-Nieuws 2003-4 werd al gemeld dat ook waarnemingen van Bredebekstrandloper, Roze Spreeuw (beide vanaf 1 januari 2003) en Roodkopklauwier (vanaf 1 januari 2004) nu welkom zijn bij het BSPnb-project. Op oude formulieren kunnen de waarnemingen onderaan de soortenlijst worden bijgeschreven. Een beschrijving van de waargenomen relevante kenmerken is noodzakelijk. Gebruik hiervoor de ruimte onderaan het formulier. De ponscodes van de zeven nieuwe soorten zijn: Oehoe 925, Bredebekstrandloper 729, Cetti's Zanger 168, Huiskraai 1662, Roodkopklauwier 1627, Roze Spreeuw 1680 en Dwerggors 1952.

ter dan in het binnenland. Gebieden die op de verspreidingskaart opvallen (figuur 2) zijn vooral de Waddeneilanden, de duinstreek en Kop van Noord-Holland, de randzone van de Oostvaardersplassen en de randen van Zuidelijk Flevoland, de Sprengenberg/Holterberg in Salland en westelijk Zeeuws-Vlaanderen. Uiteraard is dit deels een afspiegeling van de activiteiten van BSP-waarnemers, wat in nog sterkere mate geldt voor de verspreiding in Drenthe, de duinstreek in

Zuid-Holland en het oosten van Noord-Brabant.

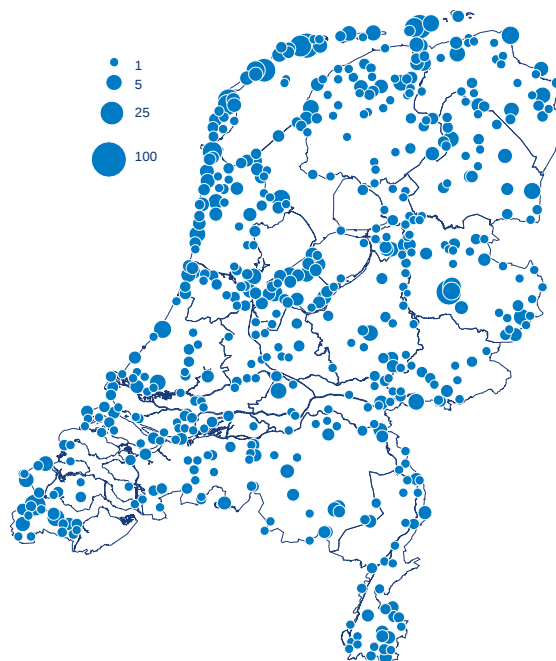
Overeenkomstig het geringere aantal waarnemingen is de verspreiding in het najaar veel dunner dan die in het voorjaar, maar opnieuw zijn Waddeneilanden en duinstreek favoriet. In het binnenland zijn er nu regio's waar Bepijsters vrijwel niet worden gemeld, zoals het noordoosten en oosten van het land (Groningen, Drenthe, Achterhoek). Bedenk overigens wel, dat Bepijsters in het najaar veel minder opvallen dan in het voorjaar, en dat ze ook op trektelposten niet gemakkelijk worden ontdekt. Het aandeel Bepijsters dat in voor- en najaar langs de kust (incl. Waddeneilanden) en in het binnenland wordt gezien, ontloopt elkaar niet veel. In het voorjaar neemt de kust gemiddeld 61% van de Bepijsters voor zijn rekening en in het najaar 68%.

De stuwingeffecten langs de kust komen ook tot uiting in de gemiddelde groepsgrootte. In het Waddengebied is die in beide trekseizoenen bijna een factor twee groter dan in het binnenland, terwijl de Hollandse en Zeeuwse kust en Zeeland hier tussenin zitten (tabel 1). Frappant is verder dat de doortrek op de Wadden in het voorjaar een fractie later plaatsvindt dan in het binnenland (mediane datum 25 april versus 20 april), in het najaar zelfs bijna twee weken eerder (mediaan 4 oktober versus 17 oktober). Dat laatste is intrigerend; zouden ze in het najaar in het binnenland vaker of langer blijven hangen op besdragende bomen en struiken? Lastig om te beoordelen, aangezien Bepijsters in het najaar zich goed aan waarneming weten te onttrekken.

Uit de koers gewaaid?

Dat Bepijsters vooral in het voorjaar in Nederland verschijnen, hangt samen met

1995-2002, voorjaar

1995-2002, najaar

Tabel 1. Aandeel waarnemingen, groepsgrootte en mediane datum van pleisterende bepijsters in voor- en najaar in drie regio's en geheel Nederland (1995-2002). Mediane datum is de datum waarop 50% van het aantal vogels werd genoteerd.

Gebied	percentage waarnemingen		groepsgrootte		mediane datum	
	voorjaar	najaar	voorjaar	najaar	voorjaar	najaar
Waddengebied	30	57	4,1	2,5	25 apr	4 okt
Hollandse/Zeeuwse kust	27	18	3,0	1,6	22 apr	6 okt
binnenland	43	25	2,3	1,3	20 apr	17 okt
gehele land			2,9	1,9	22 apr	7 okt

Figuur 2. Verspreiding van Bepijster in voor- en najaar in 1995-2002

Vogelfestival 2004

een oostelijker trekroute. In het najaar verlaten veel Bepijsters Scandinavië in westelijke richting, via de Noordzee en deels langs de Britse kust. Wie geregeld in het najaar op Falsterbo in Zuid-Zweden vertoeft, zal daar weinig van bepijstertrek merken. De Noordzee-trekkers worden deels ook op onze Waddeneilanden gezien, de enige regio waar de meeste waarnemingen uit het najaar stammen. In het voorjaar volgen de vogels een meer directe koers door het binnenland naar Scandinavië. In voorjaren met veel wind tussen zuid en oost in de trektijd worden dan ook veel meer Bepijsters in Nederland gezien dan gewoonlijk (figuur 4), niet alleen langs de kust maar ook in het binnenland.

In het najaar is de relatie met de windrichting wat minder duidelijk, al valt op Noordhout en andere trektelposten goede bepijstertrek vrijwel altijd samen met (of wordt voorafgegaan door) dagen met winden uit noordwest tot noord. Mogelijk steken de lijsters die op dat moment vanuit Noorwegen wegtrekken dan rechtstreeks de Noordzee over naar Nederland, in plaats van de Britse oostkust aan te doen.

BSP en eerder

Dat Bepijsters tegenwoordig algemener worden waargenomen dan enkele decennia geleden zal vooral een effect zijn van het grotere aantal (op de soort gespitste) waarnemers. Dat verschillen in waarneming-inspanning belangrijk zijn, blijkt ook uit het relatief geringe aantal Bepijsters dat met het BSP is gemeld vergeleken met het landelijke winter- en trekvogelproject van 1978-83 (gepubliceerd in de Atlas van de Nederlandse vogels, 1987). Er zijn geen aanwijzingen voor een afname sindsdien. Gestandaardiseerde dagelijkse trektellingen op trektelpost Noordhout laten zelfs een verdrievoudiging van het aantal trekkers in het najaar van 1980-2003. Een opvallend verschil tussen BSP en atlas is wel, dat er dat er ten tijde van de atlas relatief veel vogels in mei werden gezien (figuur 3). Het is niet duidelijk of hierbij methodologische verschillen in het spel zijn. Mogelijk trekken de vogels tegenwoordig wat eerder door, zoals ook wordt gesuggereerd door vergelijking van de mediane datum van trekkende vogels langs de Noordzeekust en Waddeneilanden in 1980-93 (25 april, n= 1223; bron: Vogeltrek over Nederland, Landelijke Werkgroep Vogeltrek-tellen) en 1995-2003 (22 april, n=794). In het najaar is een dergelijke vergelijking niet uitvoerbaar doordat er onvoldoende materiaal beschikbaar is. Op Noordhout lijkt de najaars-

trek recent iets te zijn verlaat (1980-89, mediaan 5 oktober, n=260 en 1994-2003, mediaan 7 oktober, n=1050). Deze verschillen zijn echter te klein om harde uitspraken te kunnen doen.

Met dank aan H.J.V. van den Bijtel voor het beschikbaar stellen van ongepubliceerd materiaal van trektelpost Noordhout, Driebergen uit 1980-2003.

Arjan Boele & Jeroen Nienhuis

Het weekend van 28 en 29 augustus organiseren Vogelbescherming Nederland, Staatsbosbeheer en SOVON Vogelonderzoek Nederland het Vogelfestival 2004. Vogelliefhebbers, jong en oud kunnen hun hart ophalen bij o.a. diaprojecties van vogelexperts, excursies en tentoonstellingen. Op het terrein zijn uiteraard ook de laatste snuffjes en weetjes op vogelgebied te zien en te horen.

Data: 28-29 augustus 2004, laatste zomervakantie weekend!
Locatie: in en rond het Bezoekerscentrum Staatsbosbeheer Oostvaardersplassen, Lelystad.
Meer informatie:
www.vogelbescherming.nl en www.sovon.nl

Gierzwaluw-bescherming Nederland (GBN) zoekt medewerkers

De vereniging GBN is 3 jaren geleden opgericht om te laten zien dat onderzoek aan Gierzwaluwen kan worden uitgevoerd zonder dat hiervoor broedplaatsen geopend hoeven te worden. Hiermee wordt iedere vorm van verstoring voorkomen, en wordt iedere kans uitgesloten dat oudervogels niet meer terugkomen naar hun jongen. GBN adviseert om een mini(infrarood)camera voor de start van het broedseizoen in of boven de broedruimte te plaatsen. Door mee te kijken via de PC of de TV, kan worden genoten van deze mooie vogelsoort en kunnen tevens gegevens t.b.v. het Nestkaarten-project worden verzameld.

Sommigen gaan nog verder en maken zelf CD-ROM's. Zo waren op de stand van GBN tijdens de SOVON-dag op 29 november 2003 prachtige opnamen te zien van het succesvol broeden van een gierzwaluwpaar, verzameld door Els van der Pol en Jan Visser uit Zaandam.

Voor deze vorm van onderzoek heeft GBN de beschikking over minicamera's welke in bruikleen worden afgestaan aan medewerkers, met als enige tegenprestatie het elk jaar insturen van nestkaarten aan het GBN-contactadres. Voor instructies wordt gezorgd en bij vragen staan twee GBN-coördinatoren paraat.

Indien u de beschikking heeft over een, bij voorkeur, natuurlijke nestgelegenheid en zich kunt vinden in het standpunt van GBN (over het op niet-verstorende wijze verzamelen van nestkaartgegevens) wordt u verzocht om contact op te nemen met één van de coördinatoren:

Johan Tinholt, de Hazelaar 6, 7701 WD Dedemsvaart, tel 0532-615321 (e-mail j.tinholt@reest-wieden.nl), of: Marleen Andriessen Fideliolaan 78, 1183 PN Amstelveen, tel 020-6455207 (e-mail: gbn-ned@planet.nl).

Ook kunstmatige nestplaatsen kunnen in aanmerking komen voor een camera. Deze zullen dan dienen als controlegroep.

Informatie over de vereniging GBN is te vinden via www.gierzwaluw.com